

УДК 930.1:329(438)

О.П. Постельжук

УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ УГОДОВСЬКИХ ПАРТІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ МІЖВОЄННОЇ ПОЛЬЩІ

У статті визначено напрями аналізу української історіографії з питання діяльності українських угодовських партій та організацій міжвоєнної Польщі. При цьому, увага зосереджена на тих роботах дослідників, які посприяли переосмисленню ідеологічних концептів та політичних мотивів стратегії партій та організацій, які є предметом нашого дослідження.

Ключові слова: вітчизняна історіографія, угодовство, партія, УНП, ПУНС, УНС, УХО, УКНП, УКС, УНО, ВУО, УНДО, УСРП.

УКРАИНСКАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЗАПАДНОУКРАИНСКИХ СОГЛАШАТЕЛЬСКИХ ПАРТИЙ И ОРГАНИЗАЦИЙ МЕЖВОЕННОЙ ПОЛЬШИ. В статье определены направления анализа украинской историографии по вопросу деятельности украинских соглашательских партий и организаций межвоенной Польши. При этом, внимание сконцентрировано на тех работах исследователей, которые поспособствовали переосмыслению идеологических концептов и политических мотивов стратегии партий и организаций, которые являются предметом нашего исследования.

Ключевые слова: отечественная историография, соглашательство, партия, УНП, ПУНС, УНС, УХО, УКНП, УКС, УНО, ВУО, УНДО, УСРП.

UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY OF THE WESTERN UKRAINE «UGODOVSKY» PARTIES AND ORGANIZATIONS ACTIVITY IN POLAND AT THE BETWEEN WARS PERIOD. The article defines the directions of the analyses upon the Ukrainian historiography of the Ukrainian «ugodovsky» parties and organizations activity in Poland at the between wars period. Herewith the focus is at the works of the researches, which concurred and reinterpretation of ideological concepts and political motives of the parties' and organizations' strategies which are the subject of our research.

Key words: native historiography, «ugodovstvo», party, UNP, PUNE, UNS, UChO, UKNP, UKS, UNO, VUO, UNDO, USRP.

З часу постановня України як суверенної держави розпочалося принципове, незаангажоване стереотипами радянської доби вивчення проблеми українського партійно-політичного представництва в Польщі і на західноукраїнських землях зокрема. Щоправда, у вітчизняній історіографії проблеми правомірно визначити той етап її вивчення, коли, на наш погляд, розвідки, що присвячувалися діяльності тих чи інших партій, здійснювалися на методологічних засадах, які, враховуючи еволюцію світогляду пострадянського суспільства, перетворювалися в концептуальний рудимент.

Йдеться про ті спроби, коли нове предметне поле – вивчення певних аспектів політичних процесів у досліджуваному хронотопі – де-факто здійснювалося на засадах класового підходу. Звідси – неприйняття тієї тактики, яку сповідували угодовці. Так, наприклад, на світанку української державності Р. Берест стверджував, що перпоною на шляху розвою профспілкового руху «...залишалась угодівська тактика соціал-опортуністів» [4, с. 79].

На зміну публікаціям такого штибу прийшли ті дослідження, які безпосередньо досліджуються нами. Їх прикметна ознака – осмислення проблеми діяльності українських партій з точки зору національних пріоритетів, які авторами публікацій протиставлено вузько-партійним комуністичним і класовим догмам.

Актуальність обраного предмету дослідження визначається тим, що у вітчизняній історіографії останніх десятиліть очевидним є зростання уваги учених до проблем партійно-

політичного життя в західноукраїнських землях 1919–1939 рр. Серед партій, минуле яких реанімовано істориками, – ті, що шукали порозуміння з польською владою, титульною нацією загалом. Нове, не заангажоване радянськими стереотипами прочитання історії їх діяльності українськими вченими, – це антитеза тим радянським концептам, що десятиліттями шельмували стратегію опортунізму, та тих, хто її обстоював. Це й зумовлює актуальність й наукову значущість обраного нами предметного поля дослідження.

Завдання, які ставимо перед собою, – аналіз сучасних українських студій, що присвячені діяльності українських угодовських партій та організацій у Західній Україні (1919–1939 рр.), релігійно-культурному та соціально-економічному аспекту їхньої діяльності, зрештою польсько-українським взаєминам.

Історіографія проблеми дає підстави констатувати: поруч з роботами узагальнюючого характеру світ побачили й ті, автори яких першими долучилися до масштабного/об'єктивного аналізу вітчизняної української історіографії. Так, наприклад, на цьому фоні яскраво виділяються роботи М. Кугутяка [69] М. Кучерепа [74], В. Футали [108], Р. Давидюк [28], С. Кресла [63], І. Мищака [78].

Водночас зауважимо, що в окремих дослідженнях сучасних науковців і досі простежується упередженість до тих українських політичних сил, які шукали порозуміння з Польщею. Про це свідчить, наприклад, розвідка Л. Карпова, який дослідив історіографію становлення легальних українських партій Західної України 1920–1930-х рр. У спектрі політичних сил, що фігурують у цьому дослідженні, – Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), Українська соціал-демократична партія (УСДП), Українська соціалістична радикальна партія (УСРП). Водночас, попри те, що угодовські партії повсякчас діяли легально, жодна з них у розвідці Л. Карпова не представлена [50].

Серед тих учених, які започаткували нове прочитання історії українських партій, назвемо передусім тих, хто завершив дослідження проблем, пов'язаних із діяльністю тих чи інших суб'єктів західноукраїнського політикуму, захистом дисертацій за темами, які безпосередньо чи опосередковано стосуються предмета досліджуваної нами проблеми: О. Зайцев [44], І. Гаврилів [13], М. Кугутяк [64], Р. Давидюк [30], О. Єгрешій [42], Л. Бурачок [7], Г. Мельник [77], В. Комар [54], Р. Демчишак [33], О. Кондратюк [56].

Частина наукового доробку вчених, які вивчали окремі аспекти діяльності угодовців, опублікована у вигляді монографій [67; 83; 37; 39]. Окремі з опублікованих праць мають значну наукову цінність як з огляду на актуальність досліджених проблем, так і на те, що містять блоки документів, які були вперше введені в науковий обіг (напр., фундаментальне дослідження Волинського українського об'єднання (ВУО) Р. Давидюк й М. Кучерепа [71]).

Діяльність деяких українських угодовських політичних партій знайшла відображення в дисертації М. Гона, який обрав предметом дослідження міжнаціональні процеси в Західній Україні міжвоєнного періоду [21]. Зауважимо, що в одній із праць він дає посил до осмислення ціннісно-ідеологічної орієнтації угодовців (виділяє в ній такі компоненти: захист національної культури і громадянських прав українців, зміцнення демократичного устрою держави та запровадження територіальної автономії на західноукраїнських землях) [21, с. 295]. Серед проблем, які досліджувалися М. Гоном, – окремі аспекти діяльності Української народної партії (УНП) 1920-х рр. на Волині [23].

Найбільш знаковими серед названих дисертаційних досліджень для нас є праці Р. Давидюк, яка дослідила історію ВУО (зокрема, розкрила процес його утворення й вивчила його політичну програму, культурно-освітню, кооперативно-господарську діяльність об'єднання, його боротьбу за українізацію Православної церкви) [30, с. 10–15], та М. Москалюка [86] (котрий, проаналізував діяльність частини угодовських сил у контексті розвитку християнсько-суспільного руху в Галичині).

Науковий доробок цих вчених оприлюднювався у статтях і монографіях. Назвемо частину з тих публікацій, які збагатили фактологічну й дослідницьку скарбницю теми, яку вивчаємо: праці М. Москалюка, в яких концептуально й фактологічно аргументовано

розкрито вектори політичної діяльності низки партій, котрі сповідували платформу українсько-польського компромісу: українських клерикальних сил Українського католицького союзу (УКС), Української народної обнови (УНО) та ін.) [85; 84; 80] і, зокрема, Української католицької народної партії (УКНП) [81].

Враховуючи очевидну ознаку переосмислення оцінок діяльності українських угодовців, вважаємо за необхідне звернути увагу на ті роботи, в яких обстоюється така позиція. Йдеться, наприклад, про науковий доробок М. Москалюка, який трактує діяльність християнських суспільників у контексті державницьких ідеалів [79] (зауважимо, що оцінка їхньої діяльності в дискурсі націотворення простежується і в оцінці інших дослідників, зокрема – Т. Ходак [109]). Серед проблем, які вивчає М. Москалюк, – місце і роль Української християнської організації (УХО) в контексті міжнаціонального порозуміння українців і поляків [82]. Ця проблема досліджується в розвідці І. Федика, який зосередив увагу на ідеї співпраці в ідеології тих українських католицьких партій (УХО, УКНП, УКС), що діяли в міжвоєнний період у Галичині [106].

Помітне місце в розробці досліджуваної проблеми належить О. Єгрешію. Серед проблем, досліджених ним, – роль Г. Хомишина в формуванні українсько-польських взаємин у Галичині в 1930-х рр. [37], стосунки між тими політичними силами, які керувалися принципами порозуміння з титульною нацією Польщі [41]. За висновком О. Єгрешія та М. Москалюка, Г. Хомишин відіграв вагомий роль у виробленні параметрів «порозуміння» між націоналістами та угодовцями, які відрізнялися від поглядів А. Шептицького. Тим часом як останній вважав необхідним прилучення націоналістів до церкви, Г. Хомишин протиставлявся такій позиції, трактував її поступкою на користь тих, хто сповідував радикалістські ідеї. Це, зрозуміло, викликало осуд позиції Г. Хомишина націоналістичним середовищем [38, с. 172].

Ще одна проблема, що досліджена О. Єгрешієм, – реакція лідерів угодовських партій на створення інших клерикальних партійно-політичних сил під керівництвом греко-католицького кліру, зокрема – А. Шептицького. Дослідник, наприклад, констатує вкрай негативну оцінку дій митрополита лідером УНО О. Назаруком [41, с. 121].

Постаті лідерів тих клерикальних кіл (Г. Хомишин, О. Назарук), які схилялися до компромісу з владою, привернули увагу й В. Перевезія. Окремі аспекти його наукового доробку засвідчують, що він (як у окремих публікаціях і О. Єгрешій [40]) реалізує вивчення громадсько-політичної діяльності тих діячів, яких в історичній науці й соціальній філософії визначають як історичні особистості. Йдеться про тих, хто вніс свою лепту в життя нації, її культуру тощо [31, с. 585].

Так, скажімо, В. Перевезій доволі детально аналізує світогляд й політичну діяльність Г. Хомишина [91, с. 66–67, 75, 59] та А. Шептицького [91, с. 89–91]. Розкриваючи діяльність першого, В. Перевезій визначає характер створених за його ініціативою інституцій (УХО – УКНП – УНО) такими, що мали як політичний, так і громадсько-просвітницький характер [91, с. 79]. В іншому випадку – коли йдеться про створення УКС – визначає його природу завдяки тому, що використовує безпосередні міркування з цього приводу митрополита А. Шептицького [91, с. 42].

Водночас зауважимо, що фокус досліджень В. Перевезія можна визначити за назвою однієї з його монографій: «Греко-католицька церква в умовах українсько-польської конфронтації...» [90]. Саме протистояння двох націй, як засвідчують міркування вченого, визначало закономірність виникнення тих політичних сил, що були створені релігійними колами. Додатковим імпульсом (як у випадку з УХО) стала й боротьба з атеїзмом і комунізмом [90, с. 28]. В. Перевезій звертає увагу на те, що «Організація ставила завданням поглиблювати й обороняти католицькі погляди не тільки в справах чисто релігійних і церковних, але і в політиці...» [90, с. 28–29].

Тенденції нового прочитання минувшини простежуються на двох умовно визначених нами рівнях: по-перше, у відображенні загальних тенденцій суспільно-політичних та

економічних процесів у Польщі, по-друге, в аналізі виникнення й розвою партійних сил. Так, концептуально новими бачаться праці Л. Зашкільняка й М. Крикуна [46, 445–490], Л. Алексієвець [1], котрі присвячені історії Польщі між двома світовими війнами.

Це судження правомірно використати й стосовно «Політичної історії України ХХ століття» [92, с. 465–531], в якій здійснено масштабний аналіз становища українців у цій країні в 1919–1939 рр. На одному щаблі з названими книгами слід «розмістити» праці Я. Грицака [25], С. Кульчицького та М. Кугутяка, які проаналізували різноманітні аспекти життя українців у цій державі [70, с. 192–203; 65, с. 282–312;].

Ці монографії суттєво доповнюються працями, що мають тотожний предмет дослідження, а також тими, в яких аналізується становище українців у Польщі та її національна політика: праці Ю. Макара [76], О. Красівського [62], Т. Гладюка [19; 17], М. Кучерепа [73], М. Геніка [15], А. Шваба [113; 114], Д. Стовбухи [103], А. Свинчука [97; 96], Ю. Крамара [58; 61; 59;] та інших дослідників [48, 89; 87; 88; 99, 111, 14, 2]. Серед проблем, які розкриваються сучасними вченими і котрі є важливими для нашого дослідження, – проблема аграрних перетворень у Польщі. Цей аспект діяльності влади, який безпосередньо впливав на визначення стратегії українських партійних сил і угодовських зокрема, дослідили З. Баран [3], О. Вербова [11] та В. Смолей [98].

Важливою складовою частиною сучасної української історіографії є дослідження, присвячені загальній характеристиці українського партійного представництва в Західній Україні (монографія І. Васюти [10], статті М. Швагуляка [115], І. Дробота [36], В. Карпова [50]). Зауважимо, що, згідно М. Стахіва, реалії в українському національному таборі впродовж 1920–1939 рр. де-факто характеризувалися двопартійною системою: домінування УНДО й УСРП. «Інші (отже, й угодовці – О. П.), – стверджує він, – не мали глибокого впливу на народні маси, коли вони приходили до голосу» [102, с. 82].

Серед проблем, які частково досліджені сучасними вченими, – окремі аспекти участі українських партій у виборчих кампаніях до сейму і сенату [43], роботи в них депутатів-українців і угодовців зокрема [45; 35, с. 70]. Серед тих із них, чия діяльність стала предметом вивчення вітчизняних науковців – робота в сеймі члена ВУО С. Скрипника [29], А. Васиньчука та С. Підгірського [112], аналіз політичних поглядів відомого діяча УНО та УХО О. Назарука [32, с. 83]. Партійно-політична діяльність першої в польському сеймі в 1935 р. відображена в розвідках Т. Гладюка [18] і Ю. Каліберди [49, с. 75].

Зосередження уваги на політичних силах українців у Польщі супроводжувалося вивченням перегрупувань в українському національному таборі [9], розкриттям окремих аспектів діяльності таких угодовських партій, як УКС [60, с. 72], ВУО [117, с. 258; 12, с. 57], а також УНДО, яке з часу пошуку ним компромісу з польською владою виступає важливим суб'єктом досліджуваної нами проблеми. Цей аспект його діяльності середини 1930-х рр. висвітлюється в роботах М. Кугутяка [67], Б. Хруслова [68], І. Соляра [100], І. Дробота [34], І. Федика [107], І. Бурковської [8] та Я. Цецика [110], Я. Комарницького [55].

Вивчення партійно-політичного представництва Західної України міжвоєнного періоду вітчизняними вченими не можна вважати завершеним. Йдеться не тільки про подальше вивчення історії окремих з них, а й про полеміку довкола деяких аспектів теоретичного характеру. Мовиться, зокрема, про проблему класифікації партійних сил Волині, в якій спостерігається певна суперечливість позицій, які обстоюють вчені. Скажімо, М. Кучерепа, В. Дмитрук, В. Прокопчук відносять УКС та УХО до клерикальних політичних сил, а Українську хліборобську партію зараховують до правого крила національного табору [72, с. 24]. Тим часом І. Ковальчук трактує Українську католицьку організацію, як і УХО, угодовськими [52, с. 119].

Ще один ракурс, який відносно швидко визначився в сучасній вітчизняній історіографії, – польсько-українські взаємини. Їх вивчали, зокрема, Л. Зашкільняк [47], М. Кугутяк [66, с. 24–26], М. Кучерепа [121;] В. Борщевич [120], М. Гон [24; 20], В. Комар [53], І. Соляр [101], Р. Кобильник [51]. Участь у нормалізації взаємин двох націй брали, зрозуміло, й українські

угодовці. Загальний дискурс емпірики цього процесу прочитується в кількох варіантах: поруч із очевидним – міжнаціональний консенсус, той, який визначив Л. Зашкільняк: «Спроби українсько-польського порозуміння у міжвоєнній Польщі засвідчили надзвичайну складність руху національних спільнот до демократичного суспільства» [47, с. 160].

Значний внесок у переосмислення діяльності українських партій, зокрема тих, які шукали порозуміння з урядом, належить М. Швагуляку. Він, наприклад, оцінює ідеологію УКС як таку, що ґрунтувалася на засадах католицизму й легальної опозиції до Польської держави [116]. Водночас учений трактує діяльність Г. Хомишина таким чином: він «висловлювався за створення нової, позитивної за своїм характером національної політики, яка враховувала б дійсні обставини. Провідники такої політики мали б стояти на ґрунті католицької ідеології, а водночас зберегти повну лояльність до держави, в якій мешкають українці» [116, с. 384].

Прикладом відмови від заангажованого сприйняття діяльності угодовців може слугувати оцінка роботи Українською хліборобською партією (УХП) О. Красівським. Він стверджує, що її організатори «...намагались шляхом поступок досягти максимуму користі для свого народу» [62, с. 189]. Тим часом С. Пономаренко констатує, що визначальною метою ВУО було утворення соборної самостійної держави, котра мала постати в результаті об'єднання українських етнічних земель [93, с. 93].

Загалом, аналіз вітчизняної історіографії дозволяє стверджувати, що в ній поступово усталюються нові оцінки діяльності тих чи інших угодовських сил. Так, скажімо, Г. Гладка, М. Москалюк, М. Кугутяк й Б. Хруслов характеризують діяльність УКС як «політику поміркованого лоялізму» [16, с. 69]. Таким визначенням оперує й В. Перевезій [90, с. 34]. Тим часом М. Гон використовує щодо українських угодовців іншу категорію: «поміркованих державників» [22, с. 40].

Одна з проблем, яка вивчається сучасними вченими, – взаємини угодовців з іншими українськими партіями. Чи не першим ставлення до лояльних щодо Польщі політичних сил Галичини початку 1920-х рр. дослідив О. Зайцев [43]. Тим часом Р. Давидюк і М. Кучерепа розкрили ставлення Організації українських націоналістів (ОУН) до ВУО [26], І. Райківський побіжно торкнувся взаємин соціал-демократів з УНО та УКС [95, с. 80], а Л. Білинський розкрив окремі аспекти у взаєминах УХО й УНДО [5, с. 70].

Інший спектр уваги вітчизняних учених визначений тенденцією духовного відродження України. Так, з-поміж численних проблем історії ВУО знаний фахівець її історії Р. Давидюк розкрила ставлення членів цієї структури до українізації церкви [27]. Остання є предметом наукового аналізу У. Кошетар [57], яка з-поміж іншого розкриває діяльність лідерів УКС, зокрема аналізує політичні погляди А. Шептицького [57, с. 66–67, 71–74]. Водночас зауважимо, що у цьому руслі працювали й інші українські дослідники, роботи яких розкривають окремі аспекти релігійно-політичної проблематики у досліджуваному хронотопі, зокрема: праці Б. Яцун [119], Л. Пунько [94], У. Яцишина [118], В. Ткачук [104; 105], В. Боршевича [6].

Не дивлячись на те, що ці наукові доробки не розкривають суті досліджуваного нами предметного поля, вони характеризують різні аспекти релігійної політики Польщі в Західній Україні (1919–1939 рр.), а отже – допомагають пролити світло на ті проблеми, які визначали тактику українських конформістських кіл, чи тих, хто за ними стояв.

Значно менша увага в сучасній вітчизняній історіографії приділяється УНП. Окремі віхи її історії, а також Партії українського народного єднання (ПУНЄ), розкриті в колективній праці О. Власюка, В. Сидорука й В. Цятка [12, с. 128–129]. Їхній екскурс в історію досліджуваних політичних сил є дещо поверховим: він охоплює лише такі аспекти, як констатація утворення окремих з них та загальну характеристику діяльності окремих лідерів угодовців.

Значно якіснішою, деталізованішою конкретикою є монографія О. Красівського. В окремих її місцях учений аналізує ті чи інші аспекти постановня й діяльності не тільки

найчисельніших партій угодовського табору (скажімо, УХП, Українського народного союзу (УНС), а й тих, що не змогли здолати синдрому місцевих (локальних) структур: Українсько-руська партія хліборобів (УРПХ) у Стрию, Селянсько-радикальна партія (РСП) в Коломиї тощо [62, с. 189, 205].

Отже, досліджуване нами предметне поле дає право констатувати, що в українській історичній науці на даний час відсутні ті синтетичні праці, які б масштабно відображали етапи зародження та функціонування українських угодовських партій і організацій. Правомірність такого висновку доводимо тим, що українськими науковцями вивчалися лише окремі компоненти проблеми (християнсько-суспільний рух та діяльність окремих партій – ВУО, почасти УКНП-УНО, УКС).

Водночас, вітчизняна історична наука не оперує працями узагальнюючого характеру, в яких предметом дослідження виступали б ідеологія угодовства (за виключенням поодиноких публікацій), тактика й стратегія її втілення в суспільно-політичну практику. Це й актуалізує ту царину, яка виступає безпосереднім аргументом щодо значущості обраного нами предметного поля дослідження.

Джерела та література

1. Алексієвець Л. М. Новітня історія Польщі (1918–1939) / Л. М. Алексієвець. – К. – Тернопіль : Астон, 2002. – 320 с. – Бібліогр. : с. 315–319.
2. Алексієвець М. Український вектор у східній політиці Другої Речі Посполитої. Інкорпорація Східної Галичини та полонізація українців краю / Микола Алексієвець, Оксана Парнета // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. № 5. У 2 ч. : Україна-Європа-Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку / Міжнародний збірник наукових праць на пошану проф. М. М. Алексієвця. – Ч. 2. – С. 155–170.
3. Баран З. До питання про аграрну політику урядів міжвоєнної Польщі стосовно Західної України / З. Баран // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Л., 1998. – Вип. № 33. – С. 146–153.
4. Берест Р. Н. Діяльність профлівиці на Західній Україні (1919–1939) / Р. Н. Берест // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Л., 1992. – Вип. № 28. – С. 78–81.
5. Білинський О. Спроби консолідації національних сил українським національно-демократичним об'єднанням (1925–1939 рр.) / О. Білинський // Наукові записки. Серія «історія». – 2004. – Вип. № 2. – С. 68–72.
6. Борщевич В. Православне духовенство Волині у міжвоєнний період: етапи формування, тенденції розвитку / Володимир Борщевич // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. № 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: ХХ століття / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; голова редколегії Ярослав Ісаєвич, упорядники Микола Литвин, Василь Футала. – Львів, 2008. – С. 249–256.
7. Бурачок Л. В. Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука (1883–1940 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 – «Історія України» / Л. В. Бурачок. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.
8. Бурковська І. Проблема польсько-українського політичного компромісу в діяльності Українського національно-демократичного об'єднання / І. Бурковська // Розбудова держави. – 1997. – Вип. № 1. – С. 26–32.
9. Васюта І. Перегрупування в західноукраїнському національному русі в перші роки по анексії Східної Галичини (1923–1926) / Іван Васюта // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Л., 1999. – Вип. № 34. – С. 341–354.
10. Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939) / Іван Кирилович Васюта. – Л. : Каменярь, 2006. – 336 с. – Бібліогр. : с. 326–333.

11. Вербова О. С. Аграрна політика польської держави міжвоєнного періоду та українське питання / О. С. Вербова // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. № 18.6. – С. 127–134.
12. Власюк О. В. «Східні креси» під знаком польського орла / О. В. Власюк, В. Й. Сидорук, В. М. Цятко. – Рівне : Волинські обереги, 2004. – 136 с.
13. Гаврилів І. О. Діяльність українських політичних партій та організацій Західної України в умовах польського окупаційного режиму (1921–1939 рр.) (військово-політичний аспект) : Дис... канд. іст. наук: 20.02.22 / Гаврилів Ігор Омелянович : Державний ун-т «Львівська політехніка». – Львів, 1996. – 220 л.
14. Гаврилів І. Українсько-польське протистояння у міжвоєнний період: форми і методи боротьби західноукраїнських політичних сил за відновлення державності України / Ігор Гаврилів // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. № 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: ХХ століття / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; голова редколегії Ярослав Ісаєвич, упорядники Микола Литвин, Василь Футала. – Львів, 2008. – С. 151–165.
15. Генік М. А. Диверсифікація національної політики Польщі у період парламентаризму / М. А. Генік // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Історія. Вип. № 2. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – С. 163–170.
16. Гладка Г. У боротьбі за церкву, націю й державу / Гладка Г., М. Кугутяк, М. Москалюк, Б. Хруслов // Галичина: Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. Івано-Франківськ, 1998. – Вип. № 1 (2). – С. 67–72.
17. Гладюк Т. Організаційно-видавнича діяльність тимчасового організаційного комітету Української християнської організації (УХО) 1925–1928 рр. / Тарас Гладюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – Вип. № 3. – С. 94–98.
18. Гладюк Т. Парламентсько-політична діяльність УНО у 1935 р. / Тарас Гладюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. № 2. – С. 117–122.
19. Гладюк Т. Створення української католицької народної партії (Української народної обнови): її програма та ідеологія / Тарас Гладюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – Вип. № 2. – С. 161–165.
20. Гон М. Волинський вузол. Українці й поляки між двома світовими війнами / Максим Гон // Війна і мир, або «Українці – поляки: брати/вороги, сусіди» / За загал. ред. Л. Івшиної. Видання перше. – К. : АТЗА «Українська прес-група», 2004. – С. 396–404.
21. Гон М. М. Особливості міжетнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях в міжвоєнний період / Максим Мойсейович Гон. – Рівне : Волинські обереги, 2006. – 431 с. – Бібліогр. : с. 182–191.
22. Гон М. Між лояльністю і угодовством: українські проурядові політичні партії Західної України (1920–1930 рр.) / Максим Гон // Polska i jej uschodni sasiedzi. T. 6. / Pod red. A. Andrusiewiczza. – Rzeszow, 2005. – S. 31–40.
23. Гон М. Українська народна партія В. Оскілка: пошуки союзника / Максим Мойсейович Гон. // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. праць. – К. : Інститут історії України НАН України, 2003. – Вип. № 8. – С. 321–330.
24. Гон М. Українсько-польські стосунки між двома війнами (1921–1939 рр.). Контroversійність українсько-польського діалогу на Волині (1921–1923 рр.) / Максим Гон // Україна і Польща в ХХ ст. Проблеми і перспективи взаємовідносин: Нац. пед. університет ім. М. П. Драгоманова. Краківська Педагогічна Академія. – К. : Краків.,

2002. – С. 74–77.
25. Грицак Я. Й. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX – XX ст. / Я. Й. Грицак: [Навч. Посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів.] / Михайло Малюк (гол. ред.). – К. : Генеза, 1996. – 360 с. – Бібліогр. : с. 328–356.
26. Давидюк Р. Відносини Організації українських націоналістів (ОУН) і Волинського українського об'єднання (ВУО) у 1931–1939 рр. / Р. Давидюк, М. Кучерепа // Науковий вісник Волинського держ. університету ім. Л. Українки. Історичні науки. – 1999. – Вип. № 5. – С. 107–111.
27. Давидюк Р. Волинське українське об'єднання та українізація церкви / Р. Давидюк // Науковий вісник Волинського держ. університету ім. Л.Українки. Історичні науки. – 2001. – Вип. № 11. – С. 40–43.
28. Давидюк Р. П. Політичні процеси Західної Волині міжвоєнного періоду в сучасній українській історіографії / Руслана Петрівна Давидюк // Слов'янський вісник: збірник наукових праць. Серія «Історичні та політичні науки» / Рівненський інститут слов'янознавства Київського славистичного університету. – Рівне : РІС КСУ, 2010. – Вип. № 10. – С. 51–57.
29. Давидюк Р. Степан Скрипник як посол до польського сейму (30-ті роки XX століття) / Р. Давидюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Зб. наук. праць. – Рівне, 2001. – Вип. № 2. – С. 70–77.
30. Давидюк Р. П. Історія виникнення і діяльності Волинського Українського Об'єднання (1931–1939 роки) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Р. П. Давидюк. – Л., 1998. – 17 с.
31. Дашутін Г. Політика і людина / Г. Дашутін // Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. – К. : МАУП, 2005. – С. 584–585.
32. Демчишак Р. Проблема сутності політичних партій у працях українських дослідників 1920–30-х років / Р. Демчишак // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Л., 2004. – Вип. № 15.– С. 80–84.
33. Демчишак Р. Б. Національне питання в діяльності легальних українських партій Західної України у 1935–1939 рр. : автореф. дис... канд. іст. наук : спец. 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки» / Р. Б. Демчишак. – Л., 2006. – 25 с.
34. Дробот І. Державницька діяльність Українського національно-демократичного об'єднання (20–30-ті роки XX ст.) / І. Дробот // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки. Міжвідомчий зб. наук. праць. – К. : Інститут історії України НАН України, 2003. – Вип. № 8. – С. 286–297.
35. Дробот І. Протистояння польській владі у Східній Галичині в 1920–1930-ті рр. / І. Дробот // Пам'ять століть. – К., 2001. – Вип. № 6 – С. 66–75.
36. Дробот І. Українські політичні партії Галичини в міжвоєнний період (1920–1939 рр.): загальний огляд / І. Дробот // Галичина. Науковий і культурно-просвітницький краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 1999. – Вип. № 3. – С. 137–143.
37. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин в контексті українсько-польських взаємин у Галичині 1930-х рр.: нові методологічні контури проблеми / О. Єгрешій // Наукові записки Тернопільського Національного Державного Університету імені В. Гнатюка. – Тернопіль, 2005. – Вип. № 2. – С. 162–164.
38. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин і українське націоналістичне підпілля: історичний досвід та уроки взаємовідносин / О. Єгрешій, М. Москалюк // Галичина : 100 р. від дня народження Р. Шухевича / Голов. ред. М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 169–173.
39. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-

- політичного діяча / О. Єгрешій. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. – 168 с. – Бібліогр. : с. 146–166.
40. Єгрешій О. Місце і роль Григорія Хомишина в українсько-польському порозумінні (1931–1933 рр.) / О. Єгрешій // Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. Збірник наук. праць / За ред. П. М. Чернеги. – К.-Краків : НПУ ім. С. П. Драгоманова, 2002. – С. 123–126.
41. Єгрешій О. Суперечності між українським католицьким союзом та Українською католицькою народною партією у 1930-х рр.: генезис, зміст, наслідки / О. Єгрешій // Галичина. Науковий і культурно-просвітницький краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2006–2007. – Вип. № 12–13. – С. 118–125.
42. Єгрешій О. І. Суспільно-політична та культурно-просвітницька діяльність єпископа Григорія Хомишина (1904–1945) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / О. І. Єгрешій. – Івано-Франківськ, 2003. – 20 с.
43. Зайцев О. Вибори 1922 р. у Західній Україні / О. Зайцев // Україна Модерна. – Л., 1999. – Вип. № 2–3. – С. 194–205.
44. Зайцев О. Парламентська діяльність політичних партій на Західній Україні (1922–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.02 – «Всесвітня історія» / О. Зайцев. – Л., 1994. – 22 с.
45. Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939 рр.) / О. Зайцев // УІЖ. – 1993. – Вип. № 1. – С. 72–84.
46. Зашкільняк Л. О. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. / Леонід Опанасович Зашкільняк, Микола Григорович Крикун. – Л. : ЛНУ ім. І.Франка, 2002. – 752 с. – Бібліогр. : с. 701–726.
47. Зашкільняк Л. Спроби українсько-польського порозуміння в міжвоєнній Польщі: сподівання і реалії / Л. Зашкільняк // Україна і Польща в ХХ столітті. Проблеми і перспективи взаємовідносин. Зб. наук. праць. – К. : Краків, 2002. – С. 156–160.
48. Кавулич О. Проблема українського шкільництва крізь призму суспільно-політичних часописів Галичини міжвоєнного періоду (1919–1939) / Оксана Кавулич // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. № 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: ХХ століття / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; голова редколегії Ярослав Ісаєвич, упорядники Микола Литвин, Василь Футала. – Львів, 2008. – С. 543–547.
49. Каліберда Ю. Ю. Українська католицька народна партія та її діяльність в Західній Україні (1930–1939 рр.) / Ю. Ю. Каліберда // Матеріали IV Международной научно-практической конференции «Образование и наука 21 века – 2008». – 17–25 октября 2008 года. – Т. 7. Право. История. – София : Наука и образование, 2008. – С. 74–76.
50. Карпов В. Л. До проблеми історіографії становлення легальних українських політичних партій Західної України в 20–30-ті роки ХХ ст. / В. Л. Карпо // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Історія. – Чернівці : ЧДУ, 1998. – Вип. № 36. – С. 107–115.
51. Кобильник Р. Українське питання в концепціях польських проурядових партій (1926–1930 рр.) / Р. Кобильник // Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. Зб. наук. праць. – К. : Краків, 2002. – С. 95–98.
52. Ковальчук І. До проблеми класифікації і етапів становлення українських політичних партій на західноукраїнських землях (кінець ХІХ – 30-ті роки ХХ ст.) / І. Ковальчук; Волинь у новітній історії української державності. Зб. наук. праць. – Луцьк. : Волинська обласна друкарня, 1999. – С. 113–121.
53. Комар В. Спроби нормалізації польсько-українських відносин у Другій Речі Посполитій / В. Комар // Україна і Польща в ХХ столітті. Проблеми і перспективи взаємовідносин. Збірник наукових праць. – К. : Краків, 2002. – С. 236–242.
54. Комар В. Л. Українське питання в національній політиці Польщі (1935–1939 рр.) :

- автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / В. Л. Комар. – Чернівці, 1998. – 16 с.
55. Комарницький Я. Роль Василя Мудрого в проведенні політики «нормалізації» українсько-польських відносин (1935–1939) / Ярослав Комарницький // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. № 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: ХХ століття / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; голова редколегії Ярослав Ісаєвич, упорядники Микола Литвин, Василь Футала. – Львів, 2008. – С. 204–211.
56. Кондратюк О. К. Аграрне питання в програмах та діяльності українських політичних партій Західної України 1919–1939 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / О. К. Кондратюк. – Л., 1997. – 27 с.
57. Кошетар У. П. Українська греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Галичини (1900–1939 рр.) / У. П. Кошетар // Навчальний посібник / Уляна Петрівна Кошетар. – К. : МАУП, 2005. – 128 с. – Бібліогр. : 103–126.
58. Крамар В. Політика «зміцнення польської присутності» на Волині в 30-х рр. / В. Крамар // Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. Збірник наук. праць. [За ред. П. М. Чернеги]. – К.-Краків : НПУ ім. С. П. Драгоманова, 2002. – С. 98–102.
59. Крамар Ю. Освітня політика воєводської адміністрації Г. Юзевського на Волині / В. Крамар // Зб. навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету. ВНУ ім. Л. Українки. – Луцьк, 2000. – Вип. № 5. – С. 98–102.
60. Крамар Ю. Проблема неоунії на Волині у міжвоєнний період / Ю. Крамар // Науковий вісник Волинського держ. університету ім. Л. Українки. Історичні науки. Луцьк. – 1998. – Вип. № 1. – С. 68–73.
61. Крамар Ю. Українське початкове шкільництво на Волині в 1921–1926 роках / В. Крамар // Науковий вісник Волинського держ. універ. імені Л. Українки. Історія. – 2000. – Вип. № 3. – С. 43–46.
62. Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: Проблеми взаємовідносин / О. Краківський. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 304 с. – Бібліогр. : с. 281–299.
63. Кресло С. А. Еволюція польської й української політичної і публіцистичної думки у сфері польсько-українських стосунків / Станіслав Анджей Кресло // Вісник львівського університету. Серія «Журналістика». – Львів, 2007. – Вип. № 31. – С. 194–208.
64. Кугутяк М. В. Національно-політичний рух у Галичині в 1890–1939 роках : автореф. дис. ... доктора іст. наук : спец. 07.00.05 «Етнологія» / М. В. Кугутяк. – К., 1996. – 47 с.
65. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / Микола Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
66. Кугутяк М. Українсько-польські стосунки 20–30-х років: від конфронтації до «нормалізації» / М. Кугутяк // Україна і Польща в ХХ столітті. Проблеми і перспективи взаємовідносин. Збірник наукових праць. – К. : Краків, 2002. – С. 18–26.
67. Кугутяк М. В. Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. / Микола Васильович Кугутяк. – К. – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 536 с.
68. Кугутяк М. В. Українське національно-демократичне об'єднання: політичний конфлікт 1931–1933 рр. / М. В. Кугутяк, Б. Г. Хруслов // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 1999. – Вип. № 2 – С. 64–73.
69. Кугутяк М. Історіографія українського національно-демократичного руху (1918–1939 рр.) / М. Кугутяк // Галичина : Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. Івано-Франківськ, 2003. – Вип. № 8. – С. 54–69.
70. Кульчицький С. В. Україна між двома світовими війнами (1921–1939 рр.) / С. В. Кульчицький. В 15 – т. Т. 11. – К. : Альтернативи, 1999. – 336 с. – Бібліогр. : с. 332–334.
71. Кучерепа М. Волинське українське об'єднання (1931–1939) / Микола Михайлович

- Кучерепа, Руслана Петрівна Давидюк. – Луцьк : Надстир'я, 2001. – 420 с. : іл. – Бібліогр. : с. 153–170.
72. Кучерепа М. М. Волинь у міжвоєнний період (1921–1939 рр.). / М. М. Кучерепа, В. Г. Дмитрук, В. І. Прокопчук / Методичні матеріали на допомогу викладачам, вчителям, студентам вищих учбових закладів. – Луцьк, 1994. – 59 с.
73. Кучерепа М. Національна політика Другої Речі Посполитої щодо українців (1919–1939 рр.). Україна-Польща: важкі питання / М. Кучерепа // Матеріали II Міжнародного семінару істориків «Українсько-польських відносин в 1918–1947 роках», Варшава, 1997–1998. – С. 10–28.
74. Кучерепа М. Український політиком Волині 1921–1939 років: спроба узагальнення / Микола Кучерепа // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. № 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: XX століття / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; голова редколегії Ярослав Ісаєвич, упорядники Микола Литвин, Василь Футала. – Львів, 2008. – С. 239–248.
75. Макар Ю. Становище українців у міжвоєнній Польщі / Ю. Макар // Четвертий міжнародний конгрес українців Одеси, 26–29 серпня 1999. Доповіді та повідомлення. Історія. Частина 2: XX століття / Міжнародна асоціація українців. Редакційна колегія С. Кульчицький (Відповід. ред.), В. Даниленко. – Одеса-Київ : Л., 1999. – С. 480–487.
76. Макар Ю. Холмщина і Підляшся в першій половині XX століття: Історико-політична проблема / Юрій Іванович Макар. – Л. : Інститут Українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича, 2003. – 88 с.
77. Мельник Г. М. Політика польської держави в Східній Галичині (1918–1926 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.02 – «Всесвітня історія» / Г. М. Мельник. – Київ, 2004. – 20 с.
78. Мишак І. Східна Галичина та Західна Волинь у складі II Речі Посполитої напередодні Другої світової війни: історіографія / Іван Мишак // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 183–190.
79. Москалюк М. Державотворча концепція українських християнських суспільників у міжвоєнній Галичині (1920–1939 рр.): історико-політологічний аналіз / М. Москалюк // Галичина. Науковий і культурно-просвітницький краєзнавчий часопис. – 2000. – Вип. № 4. – С. 97–101.
80. Москалюк М. Ідея соборності в українському християнсько-суспільному русі міжвоєнної Галичини (1918–1939 рр.) / М. Москалюк // Україна соборна. Зб. наук. статей. – К., 2005. – Вип. № 2, Ч. 3. – С. 297–302.
81. Москалюк М. Українська католицька народна партія і проблема польсько-українського порозуміння / М. Москалюк // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. Матер. міжнар. наук.-практ. конференції (21–22 листопада 1996 р.). – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – С. 221–224.
82. Москалюк М. Українська Християнська Організація в контексті польсько-українських взаємин (1925–1930 рр.) / М. Москалюк // Україна і Польща в XX столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. Збірник наукових праць / За ред. П. М. Чернеги. – К.-Краків : НПУ ім. С. П. Драгоманова, 2002. – С. 121–123.
83. Москалюк М. Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х рр. XX ст. / Михайло Москалюк. – К. : Стилос, 1998. – 56 с.
84. Москалюк М. Український християнсько-суспільний рух Галичини в період ЗУНР / М. Москалюк // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ : Плай, 1998. – Вип. № 1. – С. 127–134.
85. Москалюк М. Українські клерикальні партії в політичних процесах міжвоєнної Галичини / М. Москалюк // Вісник Прикарпатського нац. університету ім. В. Стефаника Серія: Політологія. – Івано-Франківськ, 2007. – Вип. № 2–3. – С. 108–113.

86. Москалюк М. Ф. Український християнсько-суспільний рух у Галичині (1920–1939 рр.): дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / М. Ф. Москалюк. – К., 1998. – 176 с.
87. Панасюк В. Україномовне шкільництво на Волині у 1920–1930-ті роки: проблеми статусу та можливостей / В. В. Панасюк // Міжнародний Науковий Конгрес [«Українська історична наука на порозі XXI століття»], (Чернівці, 16–18 травня 2000 р.) Доповіді та повідомлення / Чернівецький нац. університет ім. Ю. Федьковича. Ред. : Л. Винар, Ю. Макар. – Чернівці : Рута, 2001. – Т. 2. – С. 249–255.
88. Панасюк В. Утраквізація шкільництва на Волині у 1920–1930 роках / В. В. Панасюк // Всеукраїнський науковий журнал гуманітарних студій «Мандрівець», 2000. – Вип. № 1–2. – С. 60–62.
89. Панасюк В. В. Режим двомовності у шкільництві на Волині у 1920–1930-х роках / В. В. Панасюк // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Історія. – 2000. – Вип. № 1. – С. 69–79.
90. Перевезій В. Греко-католицька церква в умовах українсько-польської конфронтації 20–30-х рр. XX ст. / В. О. Перевезій. – К., 1998. – 48 с. – Бібліогр. : с. 44–46.
91. Перевезій В. О. Служіння Богу і народу: Українська греко-католицька церква між двома світовими війнами / В. О. Перевезій. – К. : Світогляд, 2004. – 203 с. – Бібліогр. : с. 193–202.
92. Політична історія України XX століття: У 6-ти т. Т. 5 / Редкол.: І. Ф. Курас (голова) та ін. – К. : Генеза, 2002–2003. – Т. 5: Українці за межами УРСР (1918–1940). – Керівник тому В. П. Трощинський. – К., 2003. – 720 с.
93. Пономаренко С. Суспільно-політична ситуація на Волині у 20-х роках XX століття / С. Пономаренко // Науковий вісник Волинського держ. університету імені Л. Українки. Історичні науки. Луцьк : Вежа – 1999. – Вип. № 5. – С. 91–95.
94. Пунько Л. Етноконфесійні суперечності у галицькому суспільстві у контексті етнополітики Польщі (1919–1939) / Лідія Пунько // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. № 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: XX століття / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; голова редколегії Ярослав Ісаєвич, упорядники Микола Литвин, Василь Футала. – Львів, 2008. – С. 257–265.
95. Райківський О. Національна ідея в діяльності української соціал-демократії у Другій Речі Посполитій / О. Райківський // Людина і політика. – К. : Оранта, 2002. – Вип. № 5. – С. 74–83.
96. Свинчук А. Національна політика Польщі періоду санаційного режиму в Західній Україні / А. Свинчук // Науковий вісник Волинського держ. університету імені Л. Українки: Історія. Луцьк : Вежа, 1997. – Вип. № 2 – С. 17–21.
97. Свинчук А. Церковно-релігійна політика польського уряду щодо Волині у 30-х роках XX століття / А. Свинчук // Науковий вісник Волинського держ. університету імені Л. Українки. Історичні науки. Луцьк : Вежа – 1999. – Вип. № 5. – С. 83–86.
98. Смолей В. Польське цивільне і військове аграрне осадництво у Західній Україні: історико-правовий контекст (1919–1939) / Василій Смолей. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2003. – 112 с.
99. Соляр І. Культурно-просвітницька діяльність національно-державницьких партій Західної України у 1920-х рр. / Ігор Соляр // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. № 2. – С. 75–79.
100. Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання: перший період діяльності (1925–1928) / Ігор Соляр. – Л. : Місіонер, 1995. – 71 с.
101. Соляр І. УНДО і Польща в 1928–1930 рр.: пошук шляхів порозуміння / Ігор Соляр // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. № 17:

- Українсько-польсько-білоруське сусідство: ХХ століття / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; голова редколегії Ярослав Ісаєвич, упорядники Микола Литвин, Василь Футала. – Львів, 2008. – С. 177–185.
102. Стахів М. Українські політичні партії в соціологічному навітленні / Матвій Стахів. – Нью-Йорк : Детройт, 1954. – 104 с.
103. Стовбуха Д. Політика Другої Речі Посполитої щодо західноукраїнських земель у міжвоєнний період (1921–1939 рр.) / Д. Стовбуха // Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. Зб. наук. праць. [За ред. П. М. Чернеги]. – К.-Краків : НПУ ім. С. П. Драгоманова, 2002. – С. 102–104.
104. Ткачук В. В. Українізація православного церковного устрою на Волині в 1930-х рр. / В. В. Ткачук // Історичний архів. Наукові студії: Збірник наукових праць. Головний редактор П. С. Сохань. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – Вип. № 4. – С. 70–74.
105. Ткачук В. Роль національно-церковного руху православних українців західної воліні міжвоєнного періоду (1920–1930-ті рр.) у формуванні модерної української нації / Вікторія Ткачук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. № 2. – С. 91–100.
106. Федик І. Питання українсько-польської співпраці в ідеологіях українських католицьких партій Галичини міжвоєнного періоду / Іван Федик // Всеукраїнський науковий журнал «Мандрівець». – Київ : Мандрівець, 2008. – Вип. № 5(76). – С. 34–37.
107. Федик І. Проблема «угодовства» у стосунках ОУН та УНДО на рубежі 20–30 років ХХ століття / Іван Федик // Всеукраїнський науковий журнал «Мандрівець». – Київ : Мандрівець, 2008. – Вип. № 1(72). – С. 36–38.
108. Футала В. П. Суспільно-політичне життя Західної України у 1920–1930-х рр.: стан і перспективи дослідження / Василь Петрович Футала // Український історичний журнал (УІЖ). Методологія. Історіографія. Джерелознавство. – Київ, 2008. – Вип. № 5. – С. 195–210.
109. Ходак Т. Державотворчі концепції українських християнських суспільників 20–30-х років ХХ століття / Т. Ходак // Галичина. Науковий і культурно-просвітницький краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2006–2007. – Вип. № 12–13. – С. 238–250.
110. Цецик Я. Діяльність УНДО на Волині в контексті зміни політичної стратегії (друга половина 1935–1939 рр.) / Ярослав Цецик // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2008. – Вип. № 12. – С. 104–113.
111. Цецик Я. Участь українських політичних сил у справі захисту від полонізації української державної школи на Волині / Ярослав Цецик // Збірник навчально-методичних матер. і наук. статей історичного факультету Волинського національного університету імені Л. Українки – Луцьк, 2005. – Вип. № 10. – С. 56–61.
112. Цятко В. До питання про діяльність українських послів сейму і сенаторів від Волині в 1922–1927 роках / В. Цятко // Волинські дзвони. Науково-краєзнавчий альманах. – Рівне : Ліста, 1999. – Вип. № 3. – С. 25–30.
113. Шваб А. Етнодемографічні процеси на Волині в 1920–1930-х роках у світлі національної та еміграційної політики Другої Речі Посполитої / Анатолій Шваб // Науковий вісник Волинського державного університету імені Л. Українки. Луцьк : Вежа, 1999. – Вип. № 5. – С. 86–91.
114. Шваб А. Національна політика II Речі Посполитої та еміграційні процеси на західноукраїнських землях / Анатолій Шваб // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. № 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: ХХ століття / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; голова редколегії Ярослав Ісаєвич, упорядники Микола Литвин, Василь Футала. –

- Львів, 2008. – С. 145–150.
115. Швагуляк М. Партійні поділи і загальнонаціональні інтереси / М. Швагуляк // Сучасність. – К., 1994. – Вип. № 2. – С. 77–82.
116. Швагуляк М. Українці і Польська держава: між конфронтацією та порозумінням (кінець 1920-х – 1935 роки) / М. Швагуляк // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія історична. – Л., 2003. – Вип. № 38. – С. 368–405.
117. Ярош Б. О. Трансформаційні процеси на Волині в міжвоєнний період (1921–1939 рр.) / Б. О. Ярош, Я. Б. Ярош // Науковий вісник Волинського національного університету імені Л. Українки. Історичні науки. – 2007. – Вип. № 1. – С. 254–259.
118. Яцишин У. Церковно-партійна взаємодія у виборах у Західній Україні у міжвоєнний період / У. Яцишин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2008. – С. 163–166.
119. Яцун Б. Церква і націоналістичний рух: Між співпрацею і протистоянням. Галичина, 20–30 роки ХХ століття. Ідеологічний і політичний аспекти взаємин [Електр. ресурс] / Б. Яцун. – Режим доступу : // <http://www.bilous.idknet.com/news/vohni7.htm>. – Загол. з екр.
120. Borszczewycz W. Wołyńska polityka kościelną Drugiej Rzeczypospolitej a idea współpracy polsko-ukraińskiej / W. Borszczewycz // Biuletyn ukrainoznawczy. – 2000. – № 6. – S. 72–98.
121. Kuczerepa M. Z historii ukraińsko-polskiego porozumienia na Wołuniu / M. Kuczerepa // Ukraina – Polska. Kultura. Wartości. Zmagania duchowe. Praca zbiorowa pod redakcją R. Drozda, R. Skeczowskiego, M. Zymomrji. – Koszalin : Wydawnictwo Uczelniane Bałtyckij Wyższej Szkoły Humanistycznej, 1999. – S. 253–270.